

SÖMÜRGEÇİLİĞİN ZOR SİLİNER İZLERİ

Biz, Türk aleminin atayurdunda oluşan Kazak halkı, son üç yüz yıl boyunca 'Rusya İmparatorluğunun iğrenç sömürgeçiliğini yaşadık ve ancak şimdi bağımsızlığımıza kavuşuyoruz. Bugünlerde bağımsızlığımıza kavuşan Kazakların geçmişi sadece sömürgeçilikten gördüğümüz eziyetten ibarettir. Bu çerçevede biz yaşayan tanıklar olarak sömürgeçiliğin ne olduğunu anlatarak dünya insanını çok korkunç hatalardan koruyabiliriz.

Son üç yüz yılda düzenlerin değişmesine, devlet ihtilallerinin gerçekleşmesine, ideoloji ve siyasal görüşlerin değişmesine karşın bir tek Rusya'da durum hiç değişmeden duruyor. Değişmeyen bu durum, taşradaki bağımlı halklara karşı Rusya'nın baskıcı siyasası ve yaptırımlarıdır. "Rusya İmparatorluğu" taşrasında bulunan iki yüzden fazla halk ve ırktan biri olarak Kazak halkının sömürgeçilik sırasında yaşadığı zulüm şöyle değerlendirilebilir.

Özgün Kazak Kültürünü Yok Etme Girişimi

1. Üç bin yıl boyunca Asya'nın uçsuz bucaksız bozkırında göçebe bir yaşam süren, örf ve adetleriyle olağanüstü özgün bir kültür oluşturan Kazak halkı sömürgeçilik sırasında yok edici manevi yayılcılığa uğramıştır. Sonuçta manevi özümsemeye uğrayıp özgün kültürü zayıflamıştır. Ulusun özgür kültürünü yok etmek her zaman metropol ülkenin en temel siyasal ve ideolojik amacı olmuştur.

2. Altay Dağları ile Don Nehri arasında 'Uluğ dalada' (bozkırda) yaşam ve gelenek oluşturmuş, devlet, hanlık kurmuş olan Kazakların topraklarının yarısına yakını Rusya'nın egemenliği altında kalmıştır. Bu arada bugünkü Tulla Nehri'nin Canibek Hanının annesi Tulla ile adlandırıldığını anımsatabiliriz. Ya da Kazakların tanrı kökenli âşık ve ozanları beş yüzyıl boyunca şiirlerinde işledikleri kutsal İdil (Volga) Nehri'nden bugünkü Kazakların bir yudum su bile içemeyecek durumda olmalarına ne diyeceksiniz?.

3. Kazak halkının binlerce yıl boyunca çevre sistemi ile kaynaşarak oluşan yaşam biçimi iktisadi ve kültürel türü 1926-1931 tarihleri arasında zorla değiştirilmiştir. Sonuçta 1931-1932

Akseleu Seydimbek

Kazakistan Ulusal Akademi B. Başkanı

yıllarında 7milyon nüfuslu Kazakların 4 milyonu yok olmuştur. 1.5 milyonu ise yabancı ülkelere kaçmak zorunda kalmıştır. İşte bu facia olmasaydı Kazak halkı kendi doğal nüfus büyümesi ile bugünlerde 30 milyon nüfusa sahip olabilirdi.

4. Kazak halkının devleti zorla dağıtılmıştır. Han iktidarı yok olduğu 1822 yılından beri Kazakların devleti uğruna baş kaldıran en yetenekli çocuklarının hiçbirisi "imparatorluk" siyasasının cezasından kurtulamamıştır. Onların çoğunluğu, devlet ihtimallerine, düzenin değişmesine, ideolojik ve siyasal gidişin değişmesine karşın sürekli olarak acımasız biçimde yok edilmişlerdir.

5. Rusya İmparatorluğunun kesintisiz uyguladığı baskı siyasasının zulmünden dolayı bütün Kazak halkının çocukları şimdi dünyanın 32 ülkesinde yerleşerek, dili ve dini çeşitli olan devletlerin içinde yaşamlarını sürdürmeye zorunludurlar. Şu anda Kazak diasporası (Kazakistan dışındaki Kazaklar) 3 milyondan fazladır.

6. Doğal zenginliğin hiç düşünmeden yağmalanmasından ötürü, belli çevre sistemine uyan geleneksel iktisat düzenine ve bilimsel temele dayandırılmayan değişimleri uyguladıktan ve çöl bölgelerine zorla kaydırılan Kazakların ortasında 1949-1989 yılları arasında yaklaşık beş yüz nükleer bomba denemesi yapıldıktan sonra Kazak bozkırları çevre faciasına uğramışlardır. Bu da kuşakların 'genofonu'nu etkilemiş, ulusu zayıflatmıştır.

7. Kazakistan'daki iktisadi, sınai ve toplumsal altyapısının yüzde 70'ten fazlası Rusya'ya bağlıdır. Toplumsal ve ekonomik yapının böyle olmasının sömürgeciliğin doğasının bir gereği olduğunu söyleyebiliriz. Yani bunun nedenini Rus halkının yabancılara karşı güvensiz 'biyopsikolojik' doğasına bağlamaktayız.

8. Rus yayılcılığı 17. Yüzyıldan 1986 yılındaki aralık olayına (*) kadar sürdü. Aralıkta Kazak halkı sömürgecilğe karşı yaklaşık 300 ulusal bağımsızlık ayaklanması girişiminde bulunmuştur. Fakat zulüm güçleri Kazak halkının özgürlüğüne tinini daima kana boğmuşlardır...

İşte Kazak halkı bugünkü özgürlüğüne böyle faciaya uğrayarak ulaştı. Özgürlük yolunda ulus kan ağlıyordu, fakat öldü. Ağlıyordu, fakat sağduyudan vazgeçmedi.

Ey kutsal Gök Tanrı, özgürlüğümüzü kabul et!

Böylesine ulu bir dileği bilim ve hareketle bağdaştırmamız gerekmektedir. Sömürgeciliğin eziyetine uğrayan yüzlerce ulus ve halk gibi Kazak halkı en ağır dönemini sosyalizm döneminde geçirdi. Bu arada insanoğlunun uzun tarihindeki en büyük, en acı suçu, 20. Yüzyılda SSCB diye adlandırılan büyük 'imparatorluk' zamanında gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. O, bir kuşağın gözü önünde art arda geçen iki dünya savaşının kurbanları değildir. O, milyonlarca insanın özgürlüğünü alıkoyan kamp adası da değildir. O, teknokratik vahşilik doğuran çevre faciası da değildir. O, savaşız ya da ideolojik aldatmaca ile 4 milyon Kazak'ı yok eden soykırım siyasası da değildir. O suçu şöyle değerlendirebiliriz: İnsanlık tarihindeki en büyük suç, sosyalist düzenin totaliter iktidarıyla 200'den fazla ırk ve ulusu karışık duruma sokmasıdır. Sonuçta yüze yakın ırk ve ulus tümüyle yok oluvermiştir. Yani yüzyıllarla oluşan yüze yakın özgün kültür sonsuza dek yok oluvermiş, verimli toprakların kültürel ve manevi olgusu soluvermiştir. Bu çaptaki tehlikeyi insanoğlu önceden görememiştir.

Bu arada sosyalist düzenin bir tek yararını da söylemeden geçemeyeceğiz. O da sosyalist düzenin tarih sahnesinde yerini almasıyla insanoğlunun artık nasıl bir hatanın yapılmaması gerektiğini iyice öğrenmiş olmasıdır.

Evet, imparatorluk dağıldı. Zulmün fazla yaşamayacağım tarih bu kez de kuşkusuz kanıtladı. Bizim için sömürgecilikten kurtulmak oldukça zor oldu. Şimdi ise sömürgeciliğin sonuçlarından arınmanın daha da güç olduğunun farkındayız. Şimdi bizim kendi kendimizle mücadele ederek yanan canımızı tedavi etmemiz, dumanlaşan bilincimizi arındırmamız gerekiyor. Sömürgecilik hastalığı vücudumuza iyice girmiştir. Şimdi de alay ederek çıkacaktır. Yani, bizim başlıca hareketlerimizden biri manevi tedavi, kendi kimliğimizi geliştirmeye yönelik olmalıdır. Bu da ister gerçek ister mecazi anlamda olsun 'manevi yenilenme' ya da 'manevi restorasyon' diye adlandırılabilir.

Doğal olarak ulusun kültürel ve manevi dünyası oldukça geniş bir kavramdır ve yaşamın bütün alanları ile bağlantılıdır. Bu nedenle de kavramı daha net kavrayabilmemiz için 'bilimlerin atası' ilan edilen tarih, onun etnoloji ile bağlı bazı yönleri hakkında oluşmuş kavramlardan söz edelim.

Bu arada İmparatorluk' siyasasının oluşturduğu tarih bilincimizdeki yönetsel çelişkileri anlamadan geçemiyoruz. İşte onlar: Bütün bir halkı birkaç parçaya bölerek, ev içinde ev yaparak, kendi kendine misilleme yapan sınıfsal görüş ana düşüncesinin yaşam gerçeği ile aynı olmadığı; işçi sınıfı için yapay bir toplumsal onur yaratarak, köylü ve aydınlara karşı koyma eylemi; tarih ve ideolojiyi bütün bir olay olarak değerlendirmek; insanoğlunun gelişmesi ile ilgili ekonomik etken dışındaki tümünü yok saymak, ya da onlara parmak arasından bakmak; nesnel gerçekleri komünist partiliğin karşısına koymak; en sonundaki Avrasya'daki Türk halklarının tarihini bir bütün olgu olarak ve dünya tarihinin bir parçası olduğu gerçeğini değerlendirmemek, bunun aracılığı ile ortak Türk kültürünü yok saymak...

Tarihsel kavramlarla ilgili yukarıda söz ettiğimiz çelişkiler bilincimize yaşamın gerçekleri olarak birçok kez ters anlamda benimsetilmiştir. Daha doğrusu, tarihin nesnel gerçeği 'imparatorluk' siyasasına ters olduğu için taşradaki uluslar kendi tarihlerini benimsememiş, öz geçmişinden öğrenmeye zorlanmışlardır.

Biz şu ana dek tarihe 'Rusya imparatorluğu' gözüyle baktığımız için hiç önem vermiyorduk. Şu ana dek bizim okuduğumuz insanlık tarihinin farkı ve değeri özü itibarıyla Rusya'nın 'imparatorluk' kavramları doğrultusunda yazılıyordu. Biz de bu kavramlar çerçevesinde eğitilmiş ve büyütülmüş bir kuşağız. Biz, batıdan doğruya doğru savaşa gidenlerin tümünü büyük komutan olarak tanıyıp, onların köklerini bile ezberleyerek büyümüştük, doğudan batıya sefere çıkanların tümü ise vahşiler ve zalimler olarak zihnimize sokuldular.

Yine örneklere bakalım. Biz gözlerimizi açtığımızdan beri Amerika Kızılderililerini kana boğmuş, köklü kültürlerini tümüyle yok etmiş işgalcilere 'Amerika'yı keşfedenler' derdik. Ya da Rusya'nın sömürgeci siyasasında kılıcı olanların tümünü 'Orta Asya'yı vahşilikten kurtaranlar', 'Sibirya karanlığına nur verenler' diye okurduk.

Ve böylece Orta Asya ve Sibiryalıların birkaç kuşağı kendi atalarına küfür etmek durumunda bırakıldılar. Çünkü dünyaya orada Avrupalıların, burada ise 'Rusya İmparatorluğunun gözü ile bakmak yasaydı. Ve en kötüsü böyle bir aptallık bir tek tarih dersine ait değildi. Bununla birlikte

yazın, sinema, tiyatro, görsel-güzel sanatlar gibi manevi değerlerin tümüne yerleşmişti.

Basit 'toponim'lere (yer-su adları) bakalım. İyice yerleşen 'Yerorto Denizi' (Akdeniz) 'Yakındoğu' (Ortadoğu) 'Ural Arkası' (Transural) İdil'in öbür yanı "Kaspi'nin öbür yanı" (Hazer Denizi'nin öbür yanı) gibi yüzlerce coğrafyasal ad vardır. Fakat ilk sırada herkes için kavramsal önem değerlidir. Kavramın nesnel olması koşulu vardır. Yalnızca eski Yunanlılar değil, herhangi bir insan da bulunduğu yere 'dünyanın merkezi' derse yanılmış olamaz. Ya da 'Yakındoğu', olsa olsa Avrupalılara yakındır. Uzakdoğu'dakiler için ise hiç de yakın değildir. Aynısı 'Ural arkası', "İdil'in öbür yanı", "Kaspi'nin öbür yanı" gibi deyimler için de geçerlidir ve Avrupalılar açısından doğrudur. Bu yandakiler için ise manevi eziyettir. Yani, insanlığa ortak olması gereken gerçek ve kavramlar kendi nesnelliklerinden ayrılarak sadece Avrupalılar gibi düşünmenin ya da varsaymanın ekmeğine yağ sürüyor. Bu durumda söz konusu olan, gerçeklerin yalnız tekelleşmesi değil, gerçeklerin bölünmesidir.

Böyle bir olgu hiçbir zaman kendiliğinden olmuyor.

Varsayalım ki eğer bir gerçek, tekel egemenliğine sokulu olarak zihniyette yer alırsa, sana düşünme hakkı bırakılmaz. Yalnız gerçekleştirme hakkı tanınırsa işin Batı'ya benzeyen yanı işe yarayıp, benzemeyenin tümü ise vahşiliğin delili olduğu bilinci yerleştirilir. Böyle bir felaketten sonra ne olabilir ki? Ne olacağını bir ulus bilecekse, o Kazak ulusu olmalıdır. Sonuç olarak etnik mangurtlaşmanın (***) araçları da bunlardan oluşur. Sonuçta böyle bir halkın her bireyi sürekli iki duyguya kapılacaktır. Sonsuza değin aklı kendisine karşı gelecek ve yaşamı böyle geçecektir.

Bunun manevi tedavisi toplumsal ve manevi restorasyondur. Kısa süre önce yayımlanan bir bilimsel kitabın birinci sayfasında "Rus bilim adamları Kazakların göçebe yaşadıklarını, hayvancılıkla uğraştıklarını sanıyorlar" biçiminde bir cümle vardı. Bu durumda Rus bilim adamları öyle demeseydi, bizim göçebe bir yaşamımız olduğunu, hayvancılıkla uğraştığımızı bilemez miydik? Doğal olarak bunu biliyoruz. Fakat basit gerçeği bile kendi adımıza söylemeyi sakıncalı bulmamızdan kaynaklanan psikoloji hiç izin vermiyor ki... Sıfatın değil, tinin, daha doğrusu bilincin tutsaklığı diye buna derler.

Bu zamana dek, doğusunda Sarı nehir (Huanhe) batısında Akdeniz bulunan uçsuz bucaksız alanda Türkçe konuşan otuz kadar halk neden birbirini çevirmensiz anlıyor.

Bu otuz kadar halkın Türk kağanlığından sonra (6-8 yüzyıl) bir araya gelmedikleri bilinmektedir. Bu durumda, bu halkın bin beş yüzyıl ayrı kalmasına karşın etnik tek köklülüğünü; dilinde, geleneğinde, inancında, simgelerinde koruyabilmesi için Türk kağanlığından önce uzun süre birlikte kalmaları gerekirdi.

Sovyet Türkolojisi Tarihi Çarpıtıyor

Geleneklerin, inançların, nesnelere iki üç bin yıl boyunca değişmeden tek köklülüğünü koruduğunu nasıl anlatabiliriz ki? Pazırık kurganında (İ.Ö. 5. yüzyıl) bulunan nesnelere baktığımız zaman kendi anne babamızın kullandığı eğeri, koşumu, dokumaları, kilimleri görünce şaşırduğumuz acaba yalan mı? Yani, manevi ve maddi kültürü 'diyakronik' ve 'tipolojik' yöntemle ne düzeyde tanımlıyoruz?

Her bir ulusu bireysel özelliklere göre geliştirmenin yerine onlarca ulus ve halkı bir tek siyasal ideolojik kalıba sokan totaliter sosyalist düzen için ayrı bir ulusun geçmişine, köküne bakmak gereksinimi de yoktu. Birçok ulus, kendi etnojenik kökünden uzaklaşmaya, dışarıdan 'köhne vahşi yurt', 'köhne aşiret sürüsü', 'ulus olarak oluşmamış' gibi tanıtılmış kavramları, kendi geçmişlerinin sıfatı olarak ezbere söylemeye zorunlu oldu. Bunun gibi ideolojik egemenliğin etkisini özellikle Türk kökenli halklar çok görmüştür.

Bu konuda yalnızca Türkoloji tarihine bakmamız yeterlidir. 19. yüzyılda dünya çapında en ön sıralarda olmayı başaran Rusya'daki Türkolojinin, 20. yüzyılın ortalarına doğru bilimsel gerçeklere ulaşmak yerine daha fazla

sosyalist ideolojinin hizmetçisi olmak eğiliminde olduğunu algılayabiliriz. Bu arada Türk dili halkların tarihsel ve kültürel varlığını bütün bir olgu olarak kabul etmeyerek öncelikle böle böle araştırmaya yönelik yöntemlerin altını çizmek olanaklıdır. Kısa bir süre içerisinde Türkologların safları ne kadar büyümüş ise Türk dili halkların tarih ve kültürüne ilişkin gerici yorumlar da o kadar artmıştır.

Sonuçta Sovyet Türkolojisi gerçeklere ulaşmak yerine gerçeklerin daha da karışık bir duruma getirilmesine katkıda bulunmuştur. Sadece gerçeklerin daha zorlaştırılması değil bilimdeki gerici yorumların çoğalması gitgide her Türk dili kendi 'Türkolojisini' oluşturarak, ulusların arasını açmıştır.

Bu durumu Türk dili halkların bugünkü ayırılmış tarihinden, folklor mirasından, abece oluşmasından ve terim üretme gelişmelerinden açık ve seçik görmek mümkündür. Doğal olarak gerçeklere başvurursak bugünkü Türk dili ulusların kültürel ve manevi kökünün Türklüğün bir bütünlüğe ulaşmasıyla, bunun da bilimsel ve yöntemsel eylem olarak değerlendirilmesiyle olanaklıdır. Bu olmadan tarihsel gerçeklerin yüzüne bakamayız.

İşte sömürgeciliğin sonuçlarından arınma konuları bizi bu düşüncelere ulaştırmaktadır.

(*). Celtoksan olayı Kazakların resmi düzene karşı Almatı'da gösterdikleri direniş eylemi.

(**). Mangürt: Kendi kimliğini, ulusunu, kültürünü tanımayan kimse, Cengiz Aytmatov'un yapıtlarından alınmış ve yayılmış bir terim.